

FD'

STR MČEK

PRÍHOVOR... Alebo zdravá výživa pre ducha

Všetko žije...

A čím sme živí?

Silou transcendentálnej myšlienky života.

Všetko máme k dispozícii... A prvé čo nám náleží je sloboda duše. Je to prvý nástroj v nás, ktorým máme možnosť tvoriť, tvoriť svoj svet, bohatstvá svojho sveta. Nástroj je v nás, ale my nepredstavujeme hranicu...

IK

Milí priaznivci Stromčeka. Neozvali sme sa Vám už poriadne dlho (od jesene) a preto máme čo doháňať... Takže v prvom rade: Všetko dobré do nového roka!! ☺

Časopis, ktorý práve držíte v ruke, ste (dúfame ☺) dostali zadarmo. Takže by ste mali vedieť, že Stromček odteraz vychádza s finančnou podporou Fakulty ekológie a environmentalistiky, za čo samozrejme ďakujeme. A jedno špeciálne poďakovanie patrí pani prodekanke Ing. Magdaléne Pichlerovej, PhD., ktorá bola ochotná nám v tomto smere pomôcť.

OBSAH

- 1 Pár slov na úvod
- 2 Anketka, Na zamyslenie
- 3 – 4 Katkina rubrika: „Pišní domajší a pošní hospodár“
- 5 – 6 Parazitické huby (Milan Zajac)
- 7 – 9 Podme do Afriky !!! (Dušan Šimko)
- 10 - 11 Prehrešky ľudstva voči pôde kedysi a dnes (Martina Kochanová)
- 11 - 13 Rakovina kôry gašтана jedlého (Štefan Plevo)
- 14 Poetické okienko
- 15 - 17 Zaujalo nás územie... (Ivka Kalafusová)
- 18 Jarné rastlinky (Janka Surovičová)
- 19 Oznamy

A TOTO JE REDAKCIA:

(šéf)Redaktori: Ivana **Ivka** Kalafusová („štvrtáčka“)
Martin **Miki** Mikoláš („štvrták“)
Katarína **Katka** Zrníková („štvrtáčka“)
Veronika **Nika** Müllerová („štvrtáčka“)
Katrína **Katka** Cesnaková („štvrtáčka“)

Ilustrátor: František **Feri** Ďuriančík („druhák“)

Grafická úprava: Lenka **Lenka** Knapcová („piatačka“)

ANKETKA

Tento krát sme sa vás pýtali veľmi zákernú otázku, nad ktorou bolo treba dlhopedľho uvažovať ☺. Znela takto: „Podľa čoho by sa mala podľa vás hodnotiť vyspelosť krajiny? Čo by malo byť ukazovateľom jej vyspelosti?“

A tu sú vaše odpovede:

- ❖ Mala by sa posudzovať podľa vzťahu ľudí k pôde (úroveň poľnohospodárstva) a podľa hodnôt ľudí – mravné hodnoty, estetické hodnoty.. A vzťah ľudí ku svojej kultúre a identite.
- ❖ Podľa počtu psíkov, ktorí si žijú ako bandy ☺
- ❖ Podľa vzťahu ku kultúre, k tradíciám; či si obyvatelia tej ktorej krajiny vážia a uvedomujú hodnotu dedičstva po predkoch
- ❖ Pokiaľ nie je v krajinnom obraze aj krajinný úraz a zráz, krajina nie je vyspelá ☺
- ❖ Krajina, ktorá dokáže všetky svoje prvky (tradície, kultúru, technológie, ...) udržať v rovnováhe tak, aby sa dané prvky navzájom neničili
- ❖ pokrytie signálom WI-FI siete ☺
- ❖ Nájsť metodiku na hodnotenie pocitu šťastia, teda podľa miery šťastne sa cítiacich ľudí

NA ZAMYSLENIE...

„Za kultúru sa obvykle považuje niečo vytvorené, udržiavané a vyvíjané ľuďmi. No kultúra má vždy počiatok v partnerstve človeka a prírody. Keď sa uskutoční jednota ľudskej spoločnosti a prírody, vznikne kultúra sama od seba. Kultúra bola vždy úzko spätá s každodenným životom, a tak bola odovzdaná ďalším generáciám a uchovala sa až do dneška.“

Masanobu Fukuoka

„Naša pamäť je krátka. Život je krátky, čas ako taký neexistuje. O čo teda ide? Ide nám o život, tj. o šťastie, o krásu, o slobodu, o lásku...“

Jan Węrich

Pi'ní domajší a pol'ní hospodár

Znovuzrodenie čistoty vody

„Ako kvetnato sa radujem! Všetci vzdajme hold zdroju!

Všetko sa rodí z vody a je tiež udržiavané vodou!

Som hlboko ohromený jej krásou a pravdou!

Ach, veľký oceán, požehnaj nám svojou večnou milosťou!

Lebo keby si neposlal oblaky, nebolo by štedrých potokov,

Ani dokonalých prúdov a riek všade vokol,

Kde by potom boli hory, a čo by si počali nížiny a svet?

Lebo ty jediný udržiavaš čerstvosť života v toku liet.

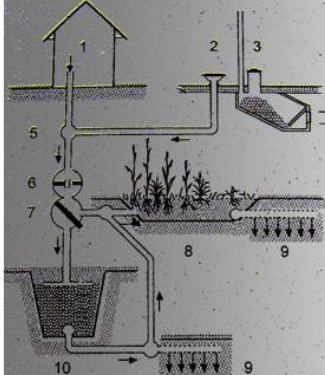
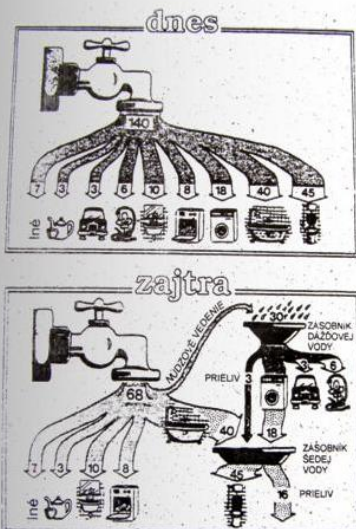
Johann Wolfgang Goethe

Kolobeh vody na Zemi je poháňaný energiou Slnka a prejavuje sa prostredníctvom odparovania sa, tvorby mračen a dažďa. Vodu môžeme odoberať na 2 miestach tohto kolobehu: ako povrchovú alebo ako spodnú vodu. Po použití by bolo najlepším riešením vodu miestne prečistiť a opäť vrátiť do prírodného systému.

Súčasná lineárna spotrebné vodné hospodárstvo to zabezpečuje centralizovane, globálne—systém, ktorý všetci dobre poznáte.

Existuje však opačné riešenie hospodárenia s vodou—decentralizované vodné hospodárstvo na báze uzavretých prírodných kolobehov. Má omnoho viac predností ako to súčasné.

Ponúka sa mnoho spôsobov ako sa k tomuto uzavretému kolobehu priblížiť. Jednoduchými riešeniami v domácnosti môžu byť:

- 1 - šedá voda z kúpeľne, umývadiel, kuchyne a práčovne;
- 2 - moč zo sedacieho písoaru;
- 3 - kompostovací záchod;
- 4 - kompost ako hnojivo v záhrade;
- 5 - zberná šachta;
- 6 - usadzovacia šachta;
- 7 - rozdeľovacia šachta;
- 8 - koreňová čistiareň odpadových vôd;
- 9 - presakovanie prečistenej vody do pôdy;
- 10 - pôdny filter (pôda, piesok, štrk). [18]

- Oddelené zásobovanie vodou inštaláciou oddelených vodovodných rozvodov na pitnú a úžitkovú vodu

- Využite filtrovanej „šedej vody“ (voda z kúpeľne) na splachovanie záchodu

- Výstavba kompostovacích záchodov

- Rastlinné čistiarene odpadových vôd (koreňové čističky)

- Maximálne zachytávanie dažďovej vody (spätne vedenie vody v miestnom kolobehu)

- A veľa ďalších šetrných spôsobov hospodárenia s vodou

Do útrobov kompostovacieho záchoda.

So slovom kompostovací záchod sa možno väčšina ľudí vybaví suchý záchod (často nazývaný aj latrina alebo kadibúdka :) a jeho nekomfort, keď v lete sa vám snažia obšťať potreby muchy a v zime zase chlad a vietor, a to všetko spojené typickou „vôňou“.

V súčasnosti si môžeme postaviť suchý (kompostovací) záchod tak, aby spĺňal naše komfortné požiadavky a zároveň, aby bol zapojený do uzavretého kolobehu v našom malom domovo-záhradnom ekosystéme.

Filozofia a fungovanie

Ide o kultúrnu napodobneninu prírodných kolobehov. Prírodné systémy nepoznajú žiaden odpad. Všetko je súčasťou neustáleho procesu premeny a kolobehu. „Odpad“ a „surovina“ sú v prírodnom ekosystéme totožné.

Kompostovací záchod je tvorený zásobníkom, ktorý je vytvorený tak, aby boli optimálne podmienky pre kompostovací proces. Tento jav je ovplyvnený zložením kompostovacieho materiálu, prívodom vzduchu, vlhkosťou a teplotou kompostovacieho materiálu.

V kompostovacom záchode je nevyhnutné aeróbne kompostovanie. Tieto organizmy sú v rozkladačom procese a v premeny kompostu výkonnejšie a tiež nespôsobujú páchnuce hnilobné plyny ako anaeróbne mikroorganizmi. Aeróbne kompostovanie prebieha, ak sú splnené podmienky správnej teploty, vlhkosti a zloženia kompostovacej masy. Tieto zabezpečíme nasledovne:

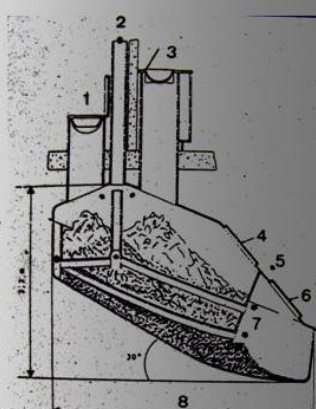
- Kompostovací zásobník musí byť dostatočne veľký (min. 1m³). Dno zásobníka je zošikmené, aby sa materiál hromadil pri vyberacom otvore

- Zásobník musí byť dostatočne tepelne izolovaný, v záujme podpory samoteplovania kompostovacej masy počas rozkladu a obmedzovania úniku tepla mimo zásobník

- Musí byť neustále zabezpečené dostatočné prevetrávanie kompostovacej kopy, zabezpečuje sa to vetracími kanálmi. Vlhkosť odoberie tiež záhradný a kuchynský odpad, slama a pod.

- Na odvádzanie nadbytočnej vlhkosti a zápachov v zásobníku slúži odvetrávacia rúra, ktorá ústi až nad strechu domu

Podrobný postup na výstavbu kompostovacieho záchodu nájdete v knihe: *Eugen Nagy: Manuál ekologickej výstavby, Navrhovanie a výstavba trvalo udržateľných sídel, Permakultúra (CS), 2007*

- 1 - Zvislá záchodová rúra (môžu byť nainštalované max. dve rúry, príp. jedna z nich môže slúžiť ako zhoz organického odpadu z kuchyne - 3);
- 2 - Vetracia rúra;
- 3 - Kontrolný otvor;
- 4 - Prívod vzduchu (môže byť umiestnený i tesne nad dnom v čelnej stene zásobníka);
- 5 - Výprázdňovací otvor;
- 6 - Vetracie kanály;
- 7 - Dĺžka zásobníka podľa typu kompostovacieho záchoda - od 2,5 do 3,0 m, šírka cca 1,2 m; celkový objem cca 3,5 m³. [52]

Koreňová čistička odpadových vôd v domácnosti

Čistiaca schopnosť vodného ekosystému

Pri vytvorení koreňovej čističky sa opäť vraciame k prírodným vzorom. Musíme zabezpečiť, aby všetky nečistoty v odpadovej vode boli spotrebované rastlinami a baktériami. Rastliny premenia minerálne látky a baktérie odbúrajú organické nečistoty. Potrava sa tu nájde tiež pre hmyz, vodné vtáctvo a ryby. Koreňová čistička vody nám bude slúžiť na prečistenie použitej čiastočne predčistenej vody z domácnosti - šedá voda z kúpeľne, a kuchyne, prípadne tekutá zložka z kompostovacieho záchoda (záchod sa dá skonštruovať aj tak, že moč sa zachytáva lievikom ešte v mise a samostatným odvodom sa dostáva do čističky). Na tuhú zložku zo záchoda, prípadne aj vodu z pracky malá koreňová čistička samozrejme nestačí. Takisto platí, že šedá voda by nemala obsahovať chemické čistiace, kozmetické a i. látky. Takúto prečistenú vodu bude možné využiť na záhradke.

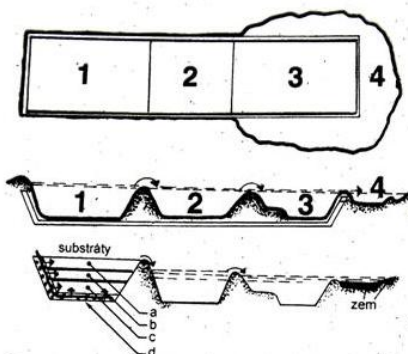
AKO NA TO?

Na začiatok je dobré odhadnúť množstvo nami produkováných odpadových vôd. Dá sa to odhadnúť aj z domového vodomeru, koľko kubických metrov vody odoberieme z vodovodu, toľko jej asi odvádzame znečistenej. Od toho bude potom závisieť veľkosť rastlinnej koreňovej čistiare.

Zemné práce - vykopeme jamu 30-100 cm (max. 150 cm - väčšina vytrvalých rastlín zakoreňuje do 70-150 cm hĺbky). Do výkopu položíme hydroizolačnú fóliu, ktorá nám zamedzí prieniku nečistôt do spodných vôd (ale dá použiť aj íl).

Priepustnosť - v závislosti na hĺbke dáme na dno 10-100 cm priepustného materiálu (piesok, okruhlo kamene, vetvy...)

Substrát - vodné a mokradné rastliny dávajú prednosť bahnatej, ílovitej i piesčitej pôde. Do vrchnej časti môžeme vrátiť časť vykopanej zeme, tak aby bola priepustná!, pridávať preosiaty popol z domácich ohnísk. Čím viac poréznejší materiál bude súčasťou

- 1 - korenková čistiareň; substráty (silnou čiarou vyznačený rozvod vody),
 - a) hlinítopiesčitá zem, popeloviny a podobné priepustné substráty,
 - b) piesok alebo drobný štrk, alebo ich zmes s perlitom a keramzitom,
 - c) hrubšia drenáž (štrk s priemerom do 1 cm),
 - d) prietoková drenáž rýchlejšie rozvádžajúca vodu (v smere šípky),
- 2 - dočistovacia vodná nádrž,
- 3 - okrasná vodná nádrž s plytčinou (4).

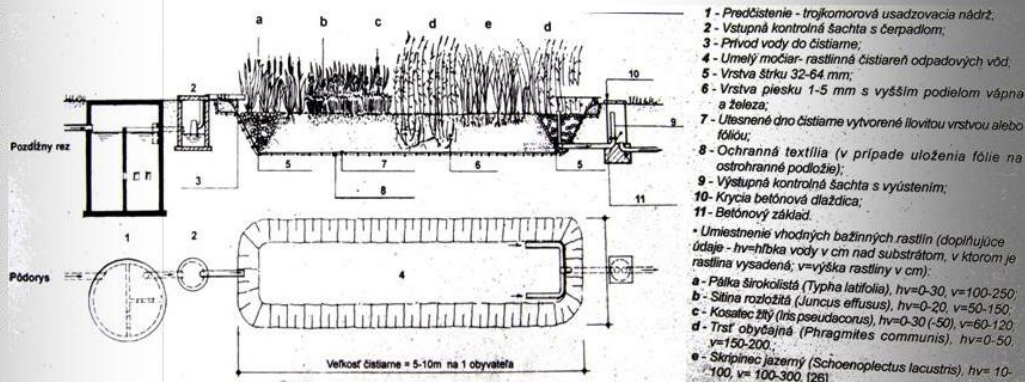
substrátu v povrchovej (úrodnej) vrstve, tým viac mikroorganizmov bude pracovať na odpadovej vode.

Prívod kalovej vody - vhodne je privádzať do koreňky už odkalenú,

teda predčistenú vodu. Odkalenie prebieha v usadzovacej nádrži (zberná žumpa alebo septik), odkiaľ ju samospádom (príp. čerpadlom) privádzame do koreňky. Takýto systém môžeme ešte doplniť zhromažďovacím zásobníkom (sud cca 100 l), ktorý je umiestnený medzi usadzovacou nádržou a koreňkou. Z usadzovacej nádrže sa voda dostáva do sudu cez sitko. Sud môže byť umiestnený na zemi (v skleniku a pod.), ale môžeme ho aj vhlbiť do zeme. Služí v podstate ako medzistanica vody, a ak ho máme nad zemou môžeme v ňom kontrolovať hladinu vody.

Prítok - predčistenú vodu privádzame z odkalovacej nádrže do koreňky potrubím. Prítok koreňkou je zabezpečený taktiež potrubím, ale perforovaným alebo drenážou (cez vrstvu piesku alebo štrku). Voda sa rozvádza vodorovne (zimný rozvod je hlbší ako letný), zvisle alebo lúčovito.

Odtok - je možné smerovať do ďalšej koreňky (dočistovacej nádrže), z ktorej môžeme brať vodu, napr. na zavlažovanie záhrady.

Vysádzanie - do čistiareň sadíme mokradné rastliny. Všeobecne možno povedať, že na jednu osobu postačí 2-5m² koreňky, čím asi 6 rastlín trstiny zlikviduje denný odpad 1 osoby. Niektoré rastliny majú vegetačné obdobie celoročné, na tieto by sme nemali zabudnúť, aby koreňka fungovala aj v zime. Počas vegetačného kľudu pokračujú v práci pôdne baktérie. Ak si chceme ušetriť prácu s plnením koreňky, občas ju zaplavíme na 10-14 dní do výšky asi 5 cm. Väčšina burín opakovaným premokrením hynie.

Vhodné mokradné rastliny: páľka širokolistá (*Typha latifolia*), sitina rozložitá (*Juncus effusus*), kosatec žltý (*Iris pseudacorus*), trst obyčajná (*Phragmites communis*), skripinec jazerný (*Scheuchzeria palustris*), steblovka vodná (*Glyceria maxima*), nezábudka močiarna (*Myosotis palustris*), vrblina vrbolistá (*Lythrum salicaria*), ostrica čierna (*Carex nigra*), Puškovec obyčajný (*Acorus calamus*) - liečivý

... A na záver

Aby sme mali dobrý pocit, že ani kvapka nášho tekutého odpadu sa neocitne v kanáli, ČOV, rieke, mori a oceáne. :)

Parazitické huby

Rovnako ako v rastlinnom a živočíšnom svete, aj medzi hubami sa vyskytuje množstvo druhov, pre ktoré je charakteristický parazitický spôsob života. V tomto článku sa budeme venovať práve tejto veľmi zaujímavej skupine húb. Medzi parazitické druhy zaradzujeme tie, ktoré čerpajú živiny z tiel iných organizmov, pričom ich poškodzujú a môžu im spôsobiť dokonca smrť. Parazity žijú na tele alebo vo vnútri tela hostiteľa.

Berú a nevrátia

Väčšina parazitických húb má mikroskopické rozmery. Najznámejšie sú **snety** (*Ustilago* sp.) a **hrdze** (*Puccinia* sp.). Tieto huby parazitujú na pletivách rastlín a spôsobujú veľké škody v poľnohospodárskom priemysle. Pri makromycétoch (hubách viditeľných voľným okom) je podiel parazitov oveľa menší, avšak sú o to zaujímavejšie. Veľa druhov parazituje na stromoch a rastlinách. Sú významnými škodcami najmä v lesníctve. Na rozdiel od parazitických rastlín a živočíchov, ktoré sú obvykle závislé na živých hostiteľoch, takže im berú len toľko živín, aby ich nezahubili, huba často napadnutý organizmus zabije a potom sa stane saprofytom. Do tejto kategórie môžeme zaradiť veľa druhov drevokazných húb. Zo známejších možno spomenúť **vlnušku smrekovcovú** (*Lachenulla willkomii*), ktorej drobné 2-3 mm veľké, oranžové plodničky spôsobujú rakovinu smrekovca opadavého. **Nahorúchovec brusnicový** (*Exobasidium vaccinii*) je zasa veľmi hojným cudzopasníkom na brusniciach. Prezradia ho zhrubnuté červené listy na zdravých rastlinách brusníc. Častočnými parazitmi sú tiež jedle a hojne zbierané huby **podpňovka obyčajná** (*Armillaria mellea*) a **sírovec obyčajný** (*Laetiporus sulfureus*). Špeciálnu skupinu tvoria parazitické huby rastúce na iných hubách. Zo zaujímavých druhov, rastúcich aj na Slovensku je to napríklad zriedkavý a chránený **suchohríb cudzopasný** (*Xerocomus parasiticus*). Tento druh rastie na guľovitých plodniciach **pestreca obyčajného** (*Scleroderma citrinum*), hlavne v teplejších oblastiach Slovenska. Ďalším rodom, ktorý parazituje na hubách sú **príživnice** (*Nyctalis* sp.). Cudzopasia hlavne na starších plodniciach plávok (*Russula* sp.) a rýdzikov (*Lactarius* sp.).

Aj živočíchy sa musia mať napozore

Medzi bezpochyby najzaujímavejšie parazitické huby patria **žezlovky** (*Cordyceps* sp., *Elaphocordyceps* sp. atď.). Na svete je ich opísaných okolo 500 druhov a všetky sú parazitické. Optimum rozšírenia majú hlavne v tropických dažďových pralesoch, ale niekoľko druhov rastie aj na Slovensku. Ich životný cyklus je v ríši húb jedinečný, pretože prevažná väčšina druhov napáda živočíchy, najmä hmyz. Podhubie žezlovky postupne prerastá do parazitovaného jedinca, nahradzuje jeho tkanivo a nakoniec ho usmrť. Po usmrtení vyrastá z podhubia tzv. stróma rôzneho tvaru, ktorá nesie výtrusy. Niektoré druhy dokonca dokážu ovplyvniť správanie svojho hostiteľa. Dobrým príkladom je napr. *Cordyceps unilateralis*, ktorá donúti parazitované mravce vyliezť na také miesta, kde bude mať optimálne podmienky pre svoj rast a rozmnožovanie (vlhkosť, teplota, rozptyl výtrusov). Najznámejším druhom je *Cordyceps sinensis*, ktorého liečivé účinky poznali v stredovekom Tibete už v 15. storočí. Využíva sa pri liečení chorôb dýchacích ciest, obličiek a ako afrodiziakum. Je veľmi cenená a na tibetských trhoch ju „lovci cordycepsov“ predávajú až okolo 1000

dolárov za uncu.

Medzi najznámejšie druhy žezloviek, ktoré rastú na Slovensku, patrí **žezlovka srnková** (*Elaphocordyceps ophioglossoides*). Druhový názov srnková naznačuje, že parazituje na srnke. Touto srnkou nie je ale srna hôrna, ale podzemná huba guľovitého tvaru rodu **srnka** (*Elaphomyces* sp.). Je to jedna z mála žezloviek, ktorá parazituje na hube. Jej jazykovité plodnice vyrastajú na jeseň zriedkavo, najmä v ihličnatých lesoch, hojnejšie na Kysuciach a Orave, všade tam kde rastie jej hostiteľ. Ďalšími druhmi, ktoré parazitujú na srnkách sú **žezlovka hlavičkatá** (*Elaphocordyceps capitata*), **žezlovka Rouxova** (*Elaphocordyceps rouxii*) a **žezlovka veľkovýtrusná** (*Elaphocordyceps longisegmentis*). Sú však omnoho zriedkavejšie. Medzi druhy cudzopasiace na hmyze patrí **žezlovka bystrušková** (*Cordyceps entomorrhiza*) rastúca na larvách a imágach bystrušiek, **žezlovka mravcová** (*Cordyceps myrmecophila*) sa vyskytuje hlavne na mravcoch, **žezlovka osia** (*Cordyceps sphecocephala*) na osách, krásne červeno sfarbená **žezlovka hmyzia** (*Cordyceps militaris*) parazituje najmä na kuklách a húseniciach lišajov. Pre všetky platí že sa vyskytujú na Slovensku dosť zriedkavo a často sú prehliadané, pre hmyz však musia byť postrachom. Medzi množstvom žezloviek našťastie neexistuje druh parazitujúci na človeku, pretože takáto smrť by bola určite nezávideniahodná.

Milan Zajac

Pod'me do Afriky !!!

„Čo keby sme išli cez leto do Španielska?“, spýtala sa ona. „Do Španielska? Taká Barcelona, to by bolo super!“, povedal on.

O 2 týždne neskôr: „Aaa, čo keby sme prešli celé pobrežie až na úplný juh?“, spýtal sa on. „Dobre môžeme, to bude fajn“, odvetila ona.

O ďalšie 2 týždne: „A keď budeme už tak dole, čo keby sme aspoň na jeden deň išli do Afriky? Veď to je len cez Gibraltar. A keď budeme už v tej Afrike, bola by škoda vracať sa späť hneď po jednom dni, nie? Čo keby sme išli až na Saharu?“, zamyslel sa on. „Jasné, ideme!!!“, povedala ona.

Bol jún 2008. Janka a ja sme sa vydali na dobrodružstvo, ktoré sme dovtedy nepoznali. Na Slovensku sme už pár krát stanovali, ale toto bola celkom iná cesta. Odhliadnuc od toho že merala viac ako 8000 kilometrov, nebrať do úvahy to, že ideme na jedno z najhorúcejších miest tejto planéty... To že ideme stopom, na to sme myslieť museli. Mohli sme to stihnúť za pár dní tam aj späť, alebo sme mohli na tých pár dní stvrdnúť na jednom mieste. Raz darmo, tento druh cestovania je často krát nevyspytateľný, ale pre študentov, srdcom dobrodruhov, ten najlepší aký môže byť,

Nakoniec bola táto cesta dlhá, náročná, ale aj úžasná a dobrodružná, napínavá, dojímavá, krásna a ...

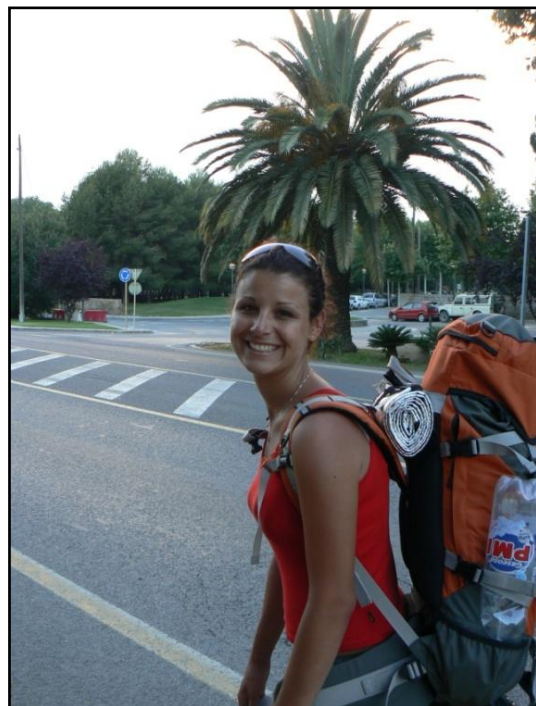
Pred chvíľou bola prietrž mračien. Stále jemne prší, voda steká po ceste potokmi. Sme niekde pri Senci, neďaleko od Bratislavy. Mokří ako myši. Za sebou máme prvých asi 100 kilometrov. Presúvame sa z cesty vedúcej na Senec na tú Bratislavskú. Nestopujeme. Cesta je príliš úzka, krajnica takmer žiadna, myslíme si, že by nám nikto nezastavil, tak to radšej ani neskúšame. V tej chvíli auto prechádzajúce okolo pred nami zastaví, vystúpi šofér a spýta sa či nám môže pomôcť, či nás môže niekam vziať. Neveriacky na neho hľadíme. Našťastie sme sa rýchlo spamätali a nastúpili do auta. Šoférovi vôbec nevadilo, že sme boli celí premočení a že iné nezostanú asi ani jeho sedadlá. Videl niekoho, kto potreboval pomôcť a pomohol. Naviac, keď sme mu povedali kam ideme, zmenil svoj plán cesty, prešiel s nami cez celú Bratislavu až k rakúskym hraniciam, tam sa s nami rozlúčil a odišiel. Boli sme nadšení, ohúrení! Neverili sme, akí môžu byť ľudia dobrí.

8 hodín, slnečné talianske ráno, malé mestečko Albenga. Kráčame s ťažkými batohmi, smer diaľnica. Včera sme si spravili malú zachádzku. Túžili sme sa totiž okúpať v mori. Pred sebou máme ešte asi 5 kilometrov. Stopujeme, ale nikto nezastavuje. Jediné čo nás ubezpečuje v tom, že nie sme neviditeľní, je občasné zatrúbenie nervózných talianskych šoférov. A tak nám nezostáva nič iné len zdvíhať nohu za nohou a pomaly dôjsť až k pomyselnéj žile každej krajiny, až k diaľnici...

Konečne sme tu! V mnohých príručkách stopovania sme sa dočítali, že najlepšie miesto na stopovanie je tesne za mýtom. Autá tam jazdia

pomaly a je ich tam až príliš veľa aby nejaké nezastalo. Ale po hodine strávenej za mýtom by ste nás o tejto pravde nepresvedčili aj keby ste sa akokoľvek snažili. Možno to bol ale ten prípad, keď výnimka potvrdzuje pravidlo. Navyše, čo čert nechcel, spoza mýta nás vyhodila policajná hliadka. Za mýtom sa už začína diaľnica a na diaľnici sa stopovať nesmie. A tak sme voľky-nevoľky museli prejsť na druhú stranu pred mýto. Poviem Vám pravdu, na horšom mieste som jakživ nestopoval: zákruta, absolútne úzka cesta, krajnica žiadna, aut síce veľa ale nemali kde zastaviť... no proste vyzeralo to hrozne. Ale slniečko nám pomáhalo pozitívne myslieť a tak sme sa nevzdávali, vystrčili sme palce, nahodili hollywoodske úsmevy a dúfali sme, že skôr alebo neskôr nám niekto zastaví. Želaný účinok sa ale nedostavil. Úsmev sa stratil, ruky boleli... „Zastavte nááám už niekto, prosííím!“ A naozaj! Niekto nám zastavil. Postarší, seriózne vyzerajúci pán, vraj „žturnalista profesionalista“ alebo po slovensky – novinár. Bohužiaľ šiel opačným smerom ako my. No po krátkej úvahe sme sa rozhodli, že radšej sa o kúsok vrátime, ako zostať na tomto pre stopovanie zlom mieste. Hold niekedy musíš spraviť krok vzad, keď chceš ísť dopredu. Ten pán nás na naše želanie, zaviezol na prvú pumpu na diaľnici, okolo ktorej sme šli. Vystúpili sme, poďakovali a rozlúčili sa. A začali sme riešiť problém ako sa dostať na správnu stranu diaľnice. Najskôr sme si mysleli, že prebehnúť cez diaľnicu nebude taký problém. Ale keď sme videli tie dvojmetrové ploty, ktoré jednotlivé smery rozdeľovali, nevyzeralo to s nami ružovo. Po chvíli rozhliadania sa sme zbadali niečo, čo sme nevideli na pumpách nikdy predtým a naozaj ani nikdy potom – podchod popod diaľnicu na pumpu oproti. Na väčšine európskych diaľnic je to tak, že sú benzínové pumpy postavené oproti sebe. Jedna z jednej strany, druhá z druhej. Ale ešte nikdy som nevidel, aby boli prepojené podchodom. Teraz sa to zdá možno ako samozrejmé, ale vtedy nám to tak naozaj nepripadalo. Pripisovali sme to Božiemu zásahu, alebo len jednoducho cestovateľskému šťastiu. S úsmevom sme vzali ruksaky a podchodom sme prešli na tú správnu stranu diaľnice. Keď sme si vytiahli niečo pod zub, hneď prvé okoloidúce auto zastavilo, my sme nastúpili a hladní, ale šťastní, že sa zase vezieme, pokračovali sme ďalej na našej ceste. A to všetko napriek tomu, že ešte pred pol hodinou sme boli takmer zúfalí.

Obr. č. 2: s ťažkým ruksakom na pleciach, ale s veľkým úsmevom na tvári

A ponaučenie? Nech sa zdá situácia akokoľvek beznádejná, stačí spraviť krok tým správnym smerom a šťastie nenechá dlho na seba čakať.

Raz nás viezol jeden kamionista, kubánek. Šli sme s ním pol dňa, takmer 700 kilometrov. Cestou sme sa rozprávali. Viezol nás do Barcelony. Volal sa Manuel. Celú rodinu mal doma na Kube. Priateľku nemal, podľa jeho slov mu to nedovoľovala práca, keďže bol 3 týždne z mesiaca na cestách. Keď sme dorazili do Barcelony, bolo už takmer 10 hodín večer, všade tma. Povedali sme mu, že náš dnešný cieľ nie je Barcelona, ale malý kemp pri meste Gava asi 15 kilometrov od Barcelony. Na naše počudovanie,

sám sa ponúkol, že nás tam zavezie, že to má len malú zachádzku, len ešte musíme ísť s ním do firmy, kde musí odovzdať kamión a potom nás do kempu odvezie jeho súkromným autom – starou americkou dodávkou. Potešili sme sa jeho návrhu a s úsmevom sme ho prijali. Do firmy sme dorazili niečo po jedenástej. Manuel nám prikázal čakať pri jeho dodávke, on musel ísť odovzdať kamión a papiere o prevoze. Bola už úplná tma. Čakali sme pri dodávke a rekapitulovali dnešný deň.

Obr. č. 3: "obávaný" kubánec Manuel

V tom nám začali hlavou behať rôzne strašidelné myšlienky. Čo keď Manuel nie je až taký dobrý človek? Čo keď nám nechce len tak pomôcť? Čo ak je to dáky psychopat? Čo ak mňa zabije a potom Janku znásilní a zabije tiež? Napriek tomu, že sme s ním prežili niekoľko hodín, bol zábavný, milý, dokonca nás aj pozval na obed, nič nenasvedčovalo tomu, že by nám chcel ublížiť, napriek tomu sme si boli skoro istí, že toto nedopadne dobre, že on nám určite ublíži. Predsa len, bol to kubánec!!! Pre každý prípad som si do vrečka pripravil môj 20 centimetrový lovecký nôž, aby som nás v prípade potreby mohol brániť.

Manuel sa onedlho vrátil, nastúpili sme do jeho auta, a vyrazili smerom - aspoň sme v to dúfali - na kemp neďaleko mesta Gava. To, že Manuel cestou nič nehovoril, nám na nervozite len pridalo. Boli sme v neznámom meste, cestu do kempu sme nepoznali a to našej fantázii pomáhalo pracovať naplno. Už som si predstavoval, že nás vlečie do nejakej odľahlej časti Barcelony, alebo do nejakého lesa, domu, bytu, pod most... Nakoniec ma z mojich psychopredstáv prebralo prudké zabrzdzenie. Keď som sa rozhliadol, bolo mi všetko jasné. Zbadal som veľkú tabuľu s nápisom „Kemp 3 Hviezdy“, to bola naša cieľová stanica. Manuel vystúpil, pomohol nám vybrať ťažké batohy, so širokým úsmevom nám podal ruku a s poďakovaním, že sme mu spríjemnili inak dlhú a nudnú cestu, odišiel. Osamelý kamiónista, kubánec, dobrý človek – taký bol Manuel. A ja som si myslel, že nás ide skántriť. Za tú dýku v mojom vrečku som sa ukrutne hanbil.

Ľudia často odsudzujú iných, podľa farby pleti, národnosti, viery... Ale to podstatné sa nedá vidieť okom. To podstatné sa skrýva v srdci ...

Pokračovanie o ceste nabudúce...

Dušan Šimko

Obr. č. 4: každodenná realita, stopovanie pri ceste.

Prehrešky ľudstva voči pôde kedysi a dnes

Pôda oddávna slúži na obživu ľudstva. Je to substrát, na ktorom žije nespočetné množstvo organizmov a prostredníctvom nich nám pôda umožňuje našu existenciu. Je zdrojom, ktorý je obmedzený zemským povrchom, preto ju môžeme označiť za bohatstvo. Tak prečo sa ju stále snažíme „zdokonaľovať“ pomocou pesticídov, hnojív a iných zdraviu škodlivých látok? Či ničiť čiernymi skládkami a zástavbami budov?

V rokoch 1971 – 1975 krajské hygienicko-epidemiologické stanice uskutočnili veľa rozborov pôdy na zistenie obsahu pesticídov. Získané výsledky potvrdili, že pri súčasnom používaní chemických prostriedkov na ochranu rastlín za zdroje znečisťujúce prostredie treba pokladať sklady pesticídov, zvyšky a obaly pesticídov ako aj vodu z umývania mechanických zariadení, ktoré sa používajú pri chemickom ošetrovaní. Základným kritériom pri výrobe nových pesticídov musí byť hľadanie takých účinných látok, ktoré sa v prostredí rýchlo odbúrajú.

Dá sa povedať, že medzi najnebezpečnejšie a dnes už zakázané pesticídy patrí napríklad dichlórdifenyltrichlóretán známy ako DDT. DDT bolo prvýkrát syntetizované už v roku 1874, no jeho insekticídne účinky boli objavené až v roku 1939. Od druhej svetovej vojny bolo hromadne používané ako prípravok proti škodlivému hmyzu v poľnohospodárstve ale predovšetkým na likvidáciu komárov a moskytov v tropických krajinách. DDT sa dobre rozpúšťa v tukoch a pri akútnom zasiahnutí pôsobí na centrálnu nervovú sústavu, vyvoláva kŕče a končí obrnou dýchania. U DDT bola preukázaná karcinogenita a mutagenita. V roku 2005 časopis Environmental Health Perspectives informoval o zvýšení výskytu tzv. intersexuálnych žiab (znak oboch pohlaví) v dôsledku používania tohto insekticídu. Výroba a používanie DDT sú vo väčšine krajín sveta zakázané, iba v niektorých afrických a ázijských krajinách sa stále používa ako prostriedok boja proti malárii. Samozrejme škodlivých pesticídov máme aj dodnes niekoľko a dalo by sa veľa písať o ich nežiadúcich účinkoch na človeka, jeho okolie a životné prostredie. V súčasnosti sa však hľadajú alternatívne náhrady za pesticídy ohrozujúce zdravie a každý pesticíd, ktorý sa dostane na trh musí spĺňať prísne kritéria.

Ďalším problémom ľudstva je degradácia pôdy. Pojem degradácia pôdy znamená v poľnohospodárstve proces, pri ktorom nastáva vylúhovanie pôdneho profilu a zníženie úrodnosti. Stupeň degradácie pôdy je podmienený konkrétnym spôsobom jej využívania. Hlavnou príčinou

degradácie pôdy v poľnohospodárstve je zväčšovanie intenzity rastlinnej a živočíšnej výroby, nerešpektovanie zásad správnej poľnohospodárskej praxe a trvalé nadradovanie významu produkčnej funkcie pôdy nad ostatné ekologické. Doteraz sa pôda považovala za výrobný prostriedok, ktorý slúži uspokojovaniu potrieb poľnohospodára. Lesné porasty a následne pôdy boli, resp. sú ovplyvňované exhalátmi z lokálnych zdrojov aj vzdialených zdrojov. Stav urbánnych pôd je odrazom hospodárskych aktivít človeka.

Dôležitým problémom je aj zástavba nových a stále väčších plôch poľnohospodárskej či lesnej pôdy. Pre mnoho investorov je využívanie opustených priemyselných a hospodárskych plôch na výstavbu budov, priemyselných parkov a infraštruktúry menej atraktívne ako zastavanie ďalšej poľnohospodárskej pôdy. Postoj spoločnosti k pôde vychádza z toho, ako široká verejnosť chápe a oceňuje význam pôdy a jej funkcií. Význam pôdy pre spoločnosť nie je stále docenený a celý rad vedeckých

poznatkov o degradácii a ochrane pôdy nenachádza potrebné uplatnenie v praktickom živote. Napriek neochote hľadať a riešiť prvé príčiny degradácie pôdy a ostatných zložiek prostredia a snahe pripisovať dôsledky ľudských aktivít všeobecným globálnym zmenám, nedostatku financií či iných zdrojov, treba zdôrazniť, že akékoľvek príčiny degradácie pôdy prípadne krajiny úzko súvisia s myslením človeka a jeho aktivitami (napr. Cairns, 2002; Tibbs, 1999).

Nelegálne skládky odpadov sú tiež závažným problémom, ktorý by sa mal riešiť. Už v minulosti ľudia zakladali neriadené skládky hoci to bolo spôsobené nedostatkom vedomostí. Dnešná situácia je rovnaká, dokonca si dovoľím tvrdiť, že aj horšia. Pre ľudí bolo kedysi prirodzené a nepostihnuteľné odniesť odpad k rieke, na pole či k hore, no dnes naša drzosť nemá hraníc a mnoho ľudí nerešpektuje zákon aj keď cena za vytvorenie takejto skládky je vysoká. Čoraz viac skládok vzniká v mestách, okolí ciest či priamo v lese. Mali by sme sa zamyslieť nad naším konaním a **nezabúdať na to, že Zem je naša živiteľka...**

Martina Kochanová

Rakovina kôry gaššana jedlého

Prihováram sa Vám milí poslucháči TU ako predseda OZ-SATIVA – občianskeho združenia na záchranu gaššana jedlého modrokamenskej oblasti.

Ako bývalý lesník, pestovateľ, ochranár na toho času už zaniknutom LZ Modrý Kameň som pracoval 40 rokov. Od samého začiatku pred 50. rokmi som vykonal prvú sejbú tejto dreviny, čo boli prvé kontakty.

Netušil som v tom čase, že sa zamilujem do tejto dreviny a tá láska ma bude sprevádzať až do staroby, čiže do súčasných dní.

V 70. rokoch minulého storočia sa objavila zákerná choroba, ktorá postupne nabera na intenzite. Odhadom v našej oblasti môžeme mať okolo 2200 ks stromov gaššana jedlého a podľa môjho odhadu asi na 70% stromov sa prejavuje rakovinové poškodenie v rôznych štádiách od 1.– 5. stupeň. V 5. stupni sú stromy už odumreté, v 1. stupni zdravé, bez známok poškodenia.

Na najväčšej lokalite výskytu gaššana jedlého vo východnom úbočí Krákorovho vrchu v dĺžke asi 1 km v šírke v priemere 150 m, po vstupe sa ocitnete medzi veľkým množstvom odumretých a poškodených stromov, ako keby ste otvorili tú najlepšiu učebnicu o tejto parazitickej chorobe.

Ako to je po stránke vedeckej sa môžete dočítať v literatúre od pani doc. Ing. Gabriely Juhásovej, CSc.: Hubové choroby gaššana jedlého (*Castanea sativa* MILL.) vydané v roku 1999.

Už 4. rok využívame očkovacie látky na liečenie stromov s rôznym úspechom. Liečenie je možné asi do 40. roku veku stromu, pokiaľ je kôra pomerne hladká a chorobné zmeny, pukliny, sfarbenie a iné príznaky od normálu sú ľahko zbadateľné. Na starších stromoch nad 40. rokov s ochranou sa neuvažuje, nakoľko výstup do koruny a práca vo výškach je finančne veľmi náročná. Také množstvo finančných prostriedkov, ktoré by umožnili aj mechanickú ochranu asi nikdy nezískame zo žiadnych fondov

Prvý spôsob ochrany s očkovacími látkami je ochrana biologická. Tá môže byť úspešná iba vtedy, keď budeme presne vedieť aký kmeň z troch u nás vyskytujúcich, alebo doposiaľ známych ten ktorý strom poškodzuje, lepšie povedané, ktoré rakovinové miesto. Tak sa budú a už sa vyrábajú očkovacie látky. Dá sa povedať, že to bude „na mieru“, aby bol pre zistený konkrétny rakovinový kmeň účinný.

Naše mesto získalo finančné prostriedky z fondu ERDF v rámci cezhraničnej spolupráce HUSK. Úspešný projekt spracovala p. doc. Juhásová. Jej vďačíme za začiatok záchranu gaštanu jedlého na vedeckej úrovni spolu s jej pracovným tímom z Ústavu ekológie lesa SAV vo Zvolene – Pracovisko biológie drevín v Nitre. Získané finančné prostriedky umožnia venovať sa tejto drevine intenzívne a budú sa využívať aj vedecké poznatky i z maďarskej republiky pri riešení podobného problému samosprávy mesta Nagymaros (Maďarská republika) a samosprávy mesta Modrý Kameň v súvislosti s chorobou gaštanov jedlých, ktorú spôsobuje spomínaná parazitická huba *Cryphonectria parasitica*.

Musím zdôrazniť, že aj postoj samosprávy je veľmi dôležitý, i keď prispieva na záchranu len s 5% finančných prostriedkov, ale keby nebola ochota a nemali by prostriedky, tak nezískame ani tých 95%. Každý článok v tomto reťazci je dôležitý a najlepšia je zhoda.

Ďalšou snahou samospráv oboch miest bude podať ďalší spoločný projekt na likvidáciu odumretých stromov čo bude finančne omnoho náročnejšie. Cieľ je pokračovať ďalej a získať prostriedky v ďalšom projekte na obnovu – novú výsadbu. Starý spôsob výsadby má opodstatnenie na členitých svahovitých pôdach, kde pre moderný spôsob sú ťažko vytvoriteľné podmienky.

Asi plantážnický spôsob pestovania na vhodných pôdach so závlahou, prihnojovaním a sústredenou ochranou možno do 50. roku veku s upravenou korunou ba ja kultiváciou pôdy je pravdepodobná budúcnosť pestovania gaštanu jedlého na štepených stromoch s vynikajúcimi vlastnosťami plodov.

Ja vidím ešte jeden vážny problém na mieste výskytu gaštanu. Za stáročia je pôda ochudobnená o kolobež živín, nakoľko všetok odpad zo stromov, ale aj trávnatý porast porast sústavným kosením a vyhrabávaním a spaľovaním všetkého odpadu sa zbavuje vzácnych živín, ktoré sa pôde nevrátia ani vo forme popola pod ko-

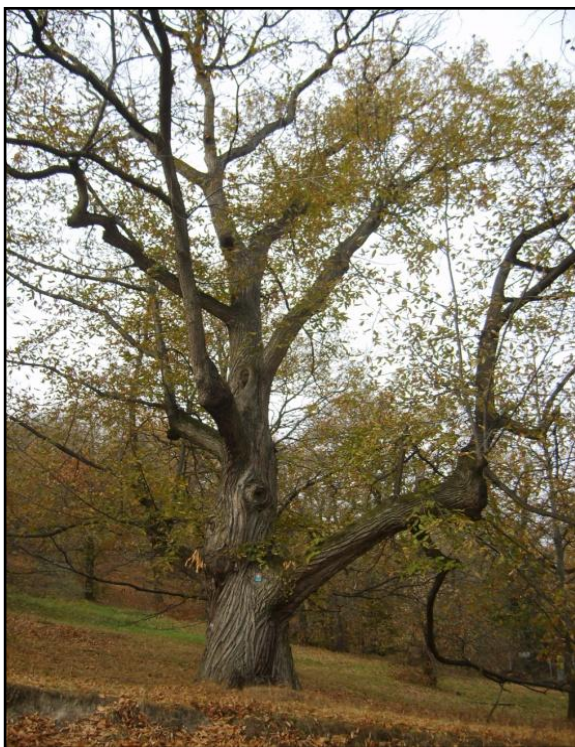
Obr. č. 1: Kôra napadnutého jedinca (foto: Štefan Plevó)

runy stromov. Aj tento problém by bolo potrebné riešiť aj za účelom podporenia oslabeného imunitného systému stromov, ktoré doposiaľ nikto nepreskúmal a nedal pestovateľom do rúk návod ako a akým spôsobom to napraviť. Pestovateľom je

človek alebo i majiteľ gaštanu jedlého, ktorý im rozumie a dopraje im všetko podľa najnovších poznatkov vedy a výskumu. Majitelia stromov strácajú nádej, že sa stromy vyliečia aj ochotu spolupráce je na nízkej úrovni. Treba veľa zmeniť, aby uverili že stromom sa ozaj pomôže. Aj mládež je bokom a problematiku sa nezaujíma.

Možno masívnymi ochranárskymi zásahmi nám uveria, keď sa dostavia aj výsledky. Budeme mať aj cca 0,30 ha revitalizačnú plochu, lokalita Ravne (vek asi 35 rokov) s veľkým poškodením. Tam sa mieni dokázať, že ochrana je možná. Asi na počte 1000 stromov, ktoré budú označené sa bude sledovať ich zdravotný stav evidované počítačmi a sústavne vyhodnocované výsledky. Ten počet je v celom katastrálnom území mesta Modrý Kameň. Samozrejme liečiteľné budú liečené, očkované a vyhodnocované. Za peniaze Európskeho fondu regionálneho rozvoja treba niečo aj dokázať. To je naším spoločným cieľom všetkých zainteresovaných do tohto projektu.

Štefan Plevó – predseda OZ – SATIVA Modrý Kameň a poverený hlavný koordinátor projektu za mesto Modrý Kameň

Obr. č. 2: stromy usychajú od vrcholca koruny, listy na stromoch zostávajú, kôra pozdĺžne puká, vzdúva sa a odlupuje v pozdĺžnych pásoch, rakovinové rany sú najzreteľnejšie na mladých stromoch s hladkou kôrou, na starších sa ťažšie rozoznávajú, charakteristické sú na nich nadmerne metlovito sa množiace napadnuté pňové výmladky – obranné reakcia stromu na prekonanie bariéry, mycéliom huby v kambiu. (foto: Ľubica Zolcerová)

Pozn: Rakovinu kôry **gaštanu jedlého** spôsobuje huba ***Cryphonectria parasitica***, ktorá napáda aj **duby** a iné hostiteľské dreviny.

Obr. č. 3: pyknídiá huby na napadnutej kôre, uložené v červenooranžových strómach, z nich sa pri dostatočnej vlhkosti a teplote uvoľňujú pyknídiospóry –bezfarebné, drobné 2-3 x 1-1,5 mm, v jednom pyknídiu sa nachádza niekoľko tisíc vitálnych klíčiacych pyknídiospór, ktoré spôsobujú nové infekcie.

Na sklonku leta

Šúmraikom

čo zmatnzel dymom spálenísk
zašumzel pri povrehu
dávno utajený nárek

Ťl ty ho môžeš počuť
len tiehý nárek lúky
za svoje nikdy nerozvité puky
za štíhle stéblá a za klasy
a za spev cikád za praskajúce plody
za uspávanú vtáčej matky
čo trilkuje svojmu dubu jeho korunę
za bodliak osamelý ako kráľ
veď stojí tu len sám a prvý na rane
za vôňu materingej dúšky
a drobné dotieravé mušky
za motýľov a ich krásu nezmeľú
a za včelu áno za včelu
ktorá je ešte živá
nárek lúky
ktorá i keď ich nemá spína ruky
prihovára sa a prosí o milosť
náhodné uši
čo možno porozumejú

Ťl možno zajtra zakričia už dosť

Katarína Mikolášová

(zo zbierky básní Snívanie spod kože)

Oslavná

voňať trávu
chytiť lienku
sypať hlinu
vyčkať chvíľku
chodiť nežne
tančiť s rosou
zatočiť sa
s vílou bosou
byť všetkým
a ničím
usmievať sa
bez príčin
len tak ležať
dýchať pomaly
vnímať svet
piatimi zmyslami
podakovať Zemi
za jej ochranu
že sa ďalej točí
na tú správnu stranu
že je teplo
že je zima
že každá chvíľa
je vždy iná
zaspať v machu
pod hviezdami
so šuchotom lístia
pod vetvami
snívať sny
s úsmevom na tvári
nebáť sa
veď všetko sa podarí
zobudiť sa so slnkom
pozdraviť deň
privítať okamžik
a žiť preň)

Ľudmila U.

Zaujalo nás územie – Čierna Hora

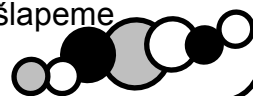
Životnú silu, či hnaciu energiu života človek nezíska, keď dušu svoju bude kŕmiť pesimizmom... Naše kroky nás zaviedli do krajov južných. Ďalšie krásy kútov Zeme zažiadalo sa nám vnieť do života. Na piaty deň našej augustovo -septembrovej expedície prekračuje naša 5-členná posádka hranice EÚ. Dostáva sa do krajiny, čo si nesie titul najekologickejšia v Európe. Nad horami čierne mrákavy... Ó aké vzácne a názorné privítanie. Áno, áno Čierna Hora alebo tak familiárnejšie Montenegro.

Zvítat' sa z morom, rozhodli sme sa hneď. Intuícia musí fungovať v každom prípade, no niekedy si ju my ľudia hneď nepustíme na voľný beh. Až keď sme sa viac ňou nechali viesť, Plaža Veslo, sa nám na tri dni stala útočiskom. Mužov sme vyhnali nájsť vhodnú jaskyňu na skalnatom pobreží. Ba vlastne sami sa zhostili tejto odvekej činnosti zabezpečenia úkrytu. Nepodnikli sme ani jednu lúpežnú výpravu z nášho pravekého sídla. No náš riad a iné predmety dennej potreby sa stali objektom nešváru Ruských detičiek za našej neprítomnosti. Späťosť miestnych ľudí s morom je cítiť v každom okamihu. Rozhovor so správcom rodiaceho sa campu, jeho rodinou a priateľmi, okrem toho, že bol príjemný, bol aj poučný. Prebrali sme aj pár prírodných tém nielen o miestnych plazoch. Dozvedáme sa o hrozbe pre ne - introdukovaný Mungo ichneumon. Veľký význam prikladal envirovýchove.

Krásne, nebesky modré okamihy pobrežného sveta plynú... Posledný večer sa vydávame na prieskum ďalšej jaskyne, do ktorej že vraj dokáže vplávať menšia loď. Nafukovačka sa osvedčila ako efektívne plavidlo. Všetky farby mora v predsieni jaskyne – dokonalá inšpirácia pre staviteľov chrámov... Ranná rozlúčka s plážou, kde sa mesiac v pokojnej noci s vlnkami pri svedectve skál sobášil za doprovodu hudby ticha skál a spevu mora.

Naberáme východný kurz do vnútrozemia - cieľová zastávka: Durmitor. Tajne dúfame, že premena prašnej úzkej asfaltky na rýchlostnú, nezničí krajinu. Krajinu divokej prírody a zároveň bohatej pôsobivej nenásilnej kultúry, citlivého využitia každého kúsokku s nesmierne veľkou úctou k životodarnej pôde a vode. Človek s údivom pozerá ako sa dá žiť a neničiť. Dívame sa na dokonalú dohodu potrieb človeka s prírodou.

Akútny hlad a potrava až v kufri, bol silný impulz pre zastavenie postupu výpravy. Širšie miesto na horskej cestičke - zastavujeme. Hore je hmla - ostávame tu. Vylodenie - je už noc - striasa nás zima - obliekame bez ladu a skladu všetko čo zdrapíme po ruke. Mesačná jasná noc odhaľovala tajuplnú krásu nežne, no výrazne modelovaného krasového vysokohorského terénu. Škoda spať v stane pri takom predstavení noci. Dokonalé ráno. Harmonický svet hôr a človeka, slniečko, priatelia, neopísateľne chutné miestne potraviny. Ovčie stáda a sem-tam kravička - životom sú pre pár ľudí. Jeden pastier bol študent práva a takto si užíval prázdniny. Pre efektívnejší plán sa vydávame navštíviť správu národného parku v centre ľudských aktivít, v Žabljaku. Ach - ach, aj tu sa chce rýchlo zbohatnúť... Niečo na spôsob Zuberca. Dozvedáme sa o miestach častého výskytu kamzíkov, samozrejme neobchádzame našu lásku - hlucháčov a hôľniakov. Aj tu začínajú mať hôľniaky problémy... Hlucháne nemajú až také extra badateľné, tak sa lovia - „ale iba samce a iba na jar!“ Nasleduje štandardné zbalenie batohu, opúšťame auto a šlapeme

do rozprávky. Spoločníkov vzácných, nám matička Zem poskytla. Okrem iných to bol aj jasoň červenooký *Parnassius apollo* z rastlinnej ríše spomeniem aspoň *Linum capitatum*, *Gentiana punctata*, *Pedicularis brachyodonta*, a mnohé iné skvosty podobné tým našim Belianskotatranským, nám nedovolili nefotografovať. „Tak to sa podrž – taký úžas!“ Dlhšie sme sa uisťovali, že nesnívame. Skalné masívy karbonátových hôr

Obr. č. 1: Prutaš, 2393 m n. m.

postláčané s neuveriteľnou ľahkosťou ohromných zemských síl. Najvyšší štít -Bobokov kuk 2575m majestátne bdie nad pokojom tu vládnuť. Stojíme na vrchole Prutaš 2393m, bez slov vnímame, okamihy ukladáme do seba. Každým krokom svoju krásu ukazujú ďalšie a ďalšie rastlinné stvorenia, meter po metri sa menia ich spoločenstvá, pohľady do krajiny, vnemy, obrazy, emócie. Schyluje sa k večeru, biely karbonátový

Kukov vrchol ružovie. „Ticho!“ „Baby ticho!“ Tak predsa - „Rupikapre“ - ako tu nazývajú kamzíky. „Sedem, nie viac.“ Nakoniec to bola dvanásťčlenná rodinka. Sú plachšie ako Tatranské. Úspešných 40 krokov partizánskeho blíženia, ale 41. už zaregistrovali... Údolie so Škrčkom plesom nám poskytlo nocovisko pod korunami stromov. Ešte že tunajšie voľne pasúce sa býky sú totálne kludné a zaujaté všetkým možným, len nie nami. Plchy si s nami práve striedali časovú niku, nezapreli svoj hlučný temperament. Nuž mali hostí, museli sa v korunách starých pokrútených bukov predvádzať v plnej miere... Keby mi niekto povedal, že sa budem prechádzať v horskej pralesnej smrečine v Čiernej Hore, ťažko by som hneď uverila. Schádzajúc dole sa prudko menia lesné spoločenstvá. Javor horský je vystriedaný javorom gréckym (*Acer heldreichii* ssp. *Visianii*).

Ďalší deň sa zobúdzame nad kaňonom rieky Tary. Zbierka všetkých možných drevín na zrázovitých svahoch – od borievok, smrekovcov, smrekov, cez borovice, buky, javory, bresty, jarabiny, škumpy, jasene, lipy, duby... Zmeny podľa super prudkého gradientu abiofaktorov. A dole? Najpriehľadnejšia modrá rieka. Počas kúpania naši supermani boli poctení divadlom lovu lipňa tymianového užovkou fľakanou. Zápas dvoch húževnatých stvorení. Nechápeme, kde sa toľko energie berie v hadíkovi. Také efektívne vyplašenie?! Doplávala nám skoro pred objektív! Neskutočne vzácné predstavenie - zriedka možné vidieť viac krát za život... V prastarom lese, kde najvyššie poschodia chrámu držia gigantické borovice čierne, si predstavujeme tok hlucháňov. Rýchlo zisťujeme, že po ceste máme ešte NP Biogradska gora - jeden z troch posledných pralesov v Európe. Má jednu s najväčších diverzít drevín – okolo 115 druhov. Na dimenzie stromov, najmä bukov a jaseňov sa inak nedá pozeráť, len s otvorenou ...ústami. Za vstup do NP sa platí primeraná suma – nemusia si potom

púšťať investorov aby „neišli po žobrote“. Po 80 km cez noc si hľadáme kúsoček rovinky na nocovanie. Ale to už pri Skadarskom jazere – prvopodnetom expedície. Pane Bože! To je litorál! Ako sa k nemu dostať bližšie? „Snáď podme tadiaľto.“ V Ramsare vedeli čo robia. Asi opäť snívame. Archaická charizmatická dedinka Poseljani s figovníkmi, viničom, oslíkom, kozím stádom, kaskádovitým čistým potokom s prírodnými bazénmi s rakmi a sladkovodnými krabmi, no bohužiaľ už iba s jedinou trvalo žijúcou rodinou... Suchou nohou kráčame po miestach, čo sú po zvyšok roka pod vodou - lekná, trst', sitina. Mokrad' na metri strieda lesostep na prudko vystupujúcich vápencových homoľovitých kopcoch exotického zjavu. Ďalej sa neodvažujeme, loďku nemáme. Miestny majiteľ zamknutých člnkov je preč. Kormorány malé, potápkys malé, rybárikys riečne, opäť užovka fřkaná, škovránik stromový a... Dajte si pozor na túlavý hovädzí dobytok! Dostali sme radu na cestu. Na nocovisko opäť prichádzame až v noci. „Tak to chcem vidieť toho, kto sa tu bude kúpať“ „A to si si musel umyť ruky po tme akurát tam, kde hnijú v zátočinke naplavené jazerné trávy.“ Ono je celkom čisté, stačilo pár krokov podísť. Večerná debata pri domácom červenom víniku od starej vitálnej babky. Z olivovníkového prastareho sadu sa ozýval výrik lesný. A predsa. Moderný civilizačný odpad je aj tu. Odpady v podobe obalov sa len

Obr. č. 2: ústie rieky Crnojevica do Skadarského jazera

Obr. č. 3: Zátoka Skadarského jazera za obcou Gorni Kokoti

nedávno začali používať aj v odľahlých kútoch. Má to len jeden háčik. Aký? Nie je tu vyriešený odvoz odpadov (len z väčších miest). Celkovo nebiologický odpad je pre Čiernu horu novodobá záležitosť s ktorou sa v mnohých miestach nevedia vysporiadať.

Spontánne vzniknuté priateľstvo s mníškou ostrovného kláštora nás okrem hlbšieho spoznania duchovného života obohatilo aj o plavbu na plechovom motorovom člnku. Pelikány kučeravé už necháme jazerným tajomstvom a výzvou do budúcnosti. Nevyriešené odpadové hospodárstvo sme mali možnosť pocítiť aj na

Ulcinjejskej nesúkromnej pláži osem km od Albánska. To už sme sa cítili sťa obyvatelia prímorského smetiska. No západ slnka a oheň pri mori nie je žiadnym spôsobom ohrozený. Malý suvenír na záver- piesok úplne všade. Ráno sa vyklepeme z piesku, aspoň aby sme sa spoznali po nočnom búrkovom pieskovaní. A vytešení z krajiny oplývajúcej šialene bohatou biodiverzitou - hurá na Slovensko. Iba toľko na záver: **Na zemi je miesta dost' pre každého, čo žije životom podporujúci život a neodporuje prírodným zákonitostiam.**

Jarné rastlinky

Milí priatelia,

po čase pokoja a oddychu, prichádza ďalšie zo štyroch ročných období, jar. Ako všetci vieme, je to obdobie „znovuzrodenia sa“, kedy sa príroda prebúda zo zimného spánku a odieva sa do farebného šatu. V tomto období väčšina z nás prirodzene pociťuje „odľahčiť sa“, prečistiť a nabráť nových síl. Jedným z najprirodzenejších prostriedkov ako obnoviť svoje zdroje energie je prostredníctvom potravy. Príroda nám teraz (a nielen teraz) poskytuje na to všetko potrebné napr. vo forme rastlín (termín liečivé neuvádzam, lebo každá rastlina je svojím spôsobom liečivá).

Celkom moderné v tejto dobe sú tzv. jarné očistné kúry spojené s rôznymi pôstmi. Pred tým ako uvediem nejaké receptúry, by so však chcela poukázať na skutočnosť, že každý z nás je jedinečný, takže pokiaľ to tak nepociťujete, netreba sa do ničoho siliť a ešte by som rada pripomenúť, že chorému organizmu by jeho vysilenie pôstom mohlo skôr uškodiť ako pomôcť.

V nasledujúcich riadkoch uvediem niekoľko bylín, ktoré je možné v tomto, resp. najbližšom období nájsť v prírode, ich účinky a použitie (obmedzím sa len na niektoré, v skutočnosti je ich možné nájsť podstatne viac):

Príhľava dvojdomá (*Urtica dioica* L.)

Liečivé účinky tejto rastliny boli veľmi cenené už v staroveku. Ako liečivá je považovaná celá rastlina od koreňa, cez stonku, listy až po kvety.

Je to naša najlepšia krvčistiaca a krvotvorná rastlina, čo sa prejavuje napr. miznutím výrazok na koži. Má priaznivý vplyv na slinivku brušnú, a to, že znižuje obsah cukru v krvi. Taktiež je veľmi nápomocná pri ochoreniach močových ciest, je močopudná. Močový mechúr je podľa východnej medicíny párovým orgánom k obličkám, na ktoré tiež pôsobí blahodárne. Vzhľadom na to, že s ochorením obličiek sú výrazne prepojené aj bolesti hlavy, pri užívaní príhľavy sú hmatateľné pozitívne účinky aj v tejto oblasti. Priaznivo pôsobí taktiež na tráviaci trakt, ako aj pri pľúcnych chorobách. Zbavuje tiež rôznych plesní a ekzémov. Je veľmi nápomocná aj pri problémoch s riedkymi vlasmi. Tu som spomenula len niektoré oblasti ľudského organizmu, na ktoré má príhľava pozitívne liečivé účinky, v podstate môžem povedať, že pôsobí skutočne komplexne. Avšak pozor, aj tu platí všetkého veľa škodí, lebo vo veľkom množstve spôsobuje zníženie krvného tlaku.

Použitie:

Zápar: 1 plná čajová lyžička na ¼ l vody, zaparí sa vriacou vodou a nechá krátko vylúhovať.

Tinktúra: Na jar sa vykopú korene, očistia sa, nakrájajú a naplnia do fľaše až po hrdlo. Zalejú sa 40% ražnou pálenkou a postaví na 14 dní na teplé miesto.

Umývanie hlavy: 8 až 10 plných hrstí čerstvej alebo vysušenej príhľavy sa dá do 5-litrového hrnca studenej vody a na slabom plameni sa zohreje až na bod varu. Nechá sa 5 minút lúhovať.

Z príhľavy si môžete pripraviť aj chutný šalát, na ktorý sú najlepšie vrchné lístky mladej príhľavy, ako aj polievku, či prívarok (podobne ako zo špenátu), fantázii sa medze nekladú☺.

Podbeľ liečivý (*Tussilago farfara* L.)

Medzi prvých „zvestovateľov jari“ patrí určite podbeľ, ktorého kvety vypučia zo zeme oveľa skôr ako listy a hmyz z nich čerpá prvú výživu.

Podbeľ má výrazné protizápalové a hlien uvoľňujúce vlastnosti, čím je ho veľmi pozitívne užívať pri bronchitíde, ochoreniach hrdla a hltanu, priedušiek, tuberkulóze pľúc, zdĺhavom kašli, či zachrípnutí. Používa sa tiež pri zmiernení opuchov nôh, zapálených cievach aj pri bolestiach ucha.

Použitie:

Čaj na uvoľnenie hlienu:

Zmiešajú sa kvety a listy podbeľu, kvety divozela veľkokvetého, pľúcnik lekársky a listy skorocelu kopijovitého v rovnakom pomere. Z tejto zmesi dávame 2 čajové lyžičky na ¼ l vody a zaparíme. Užívajú sa denne 3 šálky teplého čaju.

Obklady:

Čerstvé listy sa pomliaždia na kašu a prikladajú.

Čerstvá šťava:

Odšťavujú sa čerstvé, umyté listy.

Janka Surovičová

(pokračovanie o liečivých účinkoch (nielen) jarných rastlín v budúcom čísle ☺)

OZNAMY

- ❖ 7. apríla sa na Podborovej uskutoční všetkým dobre známa akcia – Víťanie jari
- ❖ 13. apríla vás Katedra plánovania a tvorby krajiny pozýva na prednášku Petra Bradu o ľudovej architektúre a stavitelstve " DO ŽIVÉHO" ktorá sa uskutoční utorok 13.4. 2010 o 17:00 v miestnosti E 413 Dozviete sa o tom, čo je a nie je ľudová architektúra o vývoji a typoch vidieckych sídel počas významných míľnikov našej histórie (Slovania, neskorý stredovek, valašská kolonizácia, zánik feudalizmu a 20. storočie), o vývoji funkčných častí domu a regionalite výskytu, o technológii stavby a používaných materiáloch, ako aj o vzťahu medzi životom, ľudovou architektúrou a vzhľadom krajiny.
- ❖ 14. apríla o 16:00 sa v telocvični uskutoční badmintonový turnaj
- ❖ 22. apríla – Deň Zeme
- ❖ V blízkej dobre bude možné nájsť Stromček (dokonca farebnú verziu ☺) aj na internete, Kde? Dozviete sa včas...
- ❖ No a samozrejme aj naďalej platí, že radi uvítame vaše príspevky do Stromčka, takže píšete, kreslite, oznamujete... ☺

EXISTUJE TEÓRIA, KTORÁ TYRDÍ, ŽE AK RAZ NIEKTO ZISTÍ, PREČO A NAČO JE PRESNE VESMÍR, TEN SA OKAMŽITE VYPARÍ A NAHRADÍ HO NIEČO OVEĽA BIZARNEJŠIE A NEVYSVETLITEĽNEJŠIE. EXISTUJE AJ DRUHÁ TEÓRIA, KTORÁ TYRDÍ, ŽE SA TO UŽ STALO.

(DOUGLAS ADAMS, REŠTAURÁCIA NA KONCI VESMÍRU)

STROMČEK

Ročník I/II., 4. číslo – ZIMník/JARník (dvojčíslo)

(šéf)Redaktori: Ivana Kalafusová, Martin Mikoláš, Katarína Zrníková, Veronika Müllerová, Katarína Cesnaková

Ilustrátor: František Ďuriančík

Grafická úprava: Lenka Knapcová

Tlač: Vydavateľstvo Technickej univerzity vo Zvolene

Kontakt: casopisstromcek@gmail.com

Všetky práva vyhradené; texty, obrázky a fotografie uverejnené s dovolením autorov

Vydané s podporou Fakulty ekológie a environmentalistiky

Tento časopis je vytlačený na 100% recyklovanom papieri